

КРИТИКАТА НА ТОМАС РИЙД ВЪРХУ ТЕОРИЯТА ЗА ПАМЕТТА

Бистра Господинова

Abstract: Thomas Reid's Critique on Theory of Memory.

The subject of this work is a few critical points of Thomas Reid's objection to Locke's theory of memory as it is exposed in his paper "Essays on the Intellectual Powers of Man". Although it is known that Reid's critique is based on his notion of memory as directly realistic, not representational, essentially the difference in opinion of both thinkers is about what defines the person and Reid's understanding of the person as a thinking substance, not a thinking being. In this sense the debate is about the opportunity to create the concept of person out of the frame of essentialism.

Keywords: Reid, memory, person

В това изложение ще се посочат някои моменти от критиката на Томас Рийд върху теорията за паметта относно релацията между памет и персонална идентичност, представени в третия опит от „Опити върху интелектуалната сила на човека“¹. В това есе Рийд възразява срещу тезата на Джон Лок за персоналната идентичност, развита в „Опити върху човешкия разум“, глава „Идентичност и различие“.

Макар да е известна тезата, че критиката на Рийд се основава на неговото разбиране за паметта като директно реалистична, а не репрезентационна, всъщност в центъра на задочния дебат, развил се между тези двама мислители, е спорът по отношение на това какво дефинира „личността“ и по-конкретно: отстояване разбирането на Рийд за личността като мислеща субстанция. В този смисъл, спорът между двамата философи е за това възможно ли е изграждане на понятие за „личност“ извън философската позиция на есенциализма.

I. Критика срещу теорията за паметта като персонална идентичност

Според интерпретацията на Рийд, теорията за паметта, предложена от Лок в главата „Идентичност и различие“ от „Опити върху човешкия разум“, приема твърдението между памет и персонална идентичност. Оттук, това което прави личността идентична със себе

1 „Essays on the Intellectual Powers of Man“, Thomas Reid, (First M.I.T. Press Edition, 1969).

си във времето е нейния спомен за събитие, на което е била деец или свидетел и ако този спомен го няма, тя не е идентична с никоя от личностите, които са били дейци или свидетели на това събитието².

1. Основната и най-съществена критика на Рийд, е че Лок неправилно прилага релацията между памет и персонална идентичност и ги приема за метафизически тъждествени. От гледна точка на Рийд, паметта не е нито необходимо, нито достатъчно условие за персоналната идентичност, въпреки нейното значение да служи като доказателство за убеждението в собствената си идентичност. Няма философски основания, поради които да се приеме, че липсата на спомен у една личност за определено събитие я прави неидентична с личността, която е била деец или свидетел на събитието. Това според Рийд противоречи на „здравия разум“.

От друга страна, Лок дефинира личността, и Рийд е съгласен с него, като „мислещо разумно същество, което има разум и рефлексия“. От тази гледна точка, според Рийд, теорията за паметта достига до противоречие, той като с приемането на тъждество между памет и персонална идентичност се достига до положение, при което е възможна идентичност на личността без да е налице идентичност на „мислещото същество“³. Такъв би бил случаят, когато две и повече мислещи същества са една и съща личност или има миграция на личността от едно мислещо същество към друго. Изобщо, докато за Лок, личността е мислещо същество, т. е. субект, който мисли, то за Рийд е налице тъждество между личност и мислеща субстанция, поради което той не може да приеме горните изводи по друг начин освен противоречащи на персоналната идентичност.

Също така, Рийд не може да приеме постулираната от Лок теза, че условията за идентичност за различните неща са различни, именно поради позицията си, че идентичността е ограничена само до субстанция, върху което ще се спрем по-долу.

В подкрепа на възраженията си, Рийд предлага известния пример за храбрия офицер⁴, с цел да докаже, че теорията на паметта допуска едновременното съществуване на две контрадикторни положения. Според този пример, едно момче е било наказано в училище с бой с пръчки, а по-късно това момче става офицер, който при война пленява вражеския флаг, в резултат на което го награждават с въпро-извеждането му в генерал.

2 Rebecca Copenhaver, „Reid on Memory and Personal Identity“, Stanford Encyclopedia of Philosophy-<https://plato.stanford.edu/entries/reid-memory-identity>.

3 Ibidem, p. 357

4 Ibidem.

В интерпретацията на Рийд, теорията за паметта на Лок постулира, че персоналната идентичност се състои в паметта, от което следва, че еднаквостта на паметта е метафизически необходима и достатъчна за еднаквостта на личността. Оттук следва, че ако една личност във време t^n си спомня събитие което се е случило във време t^1 , тогава личността във време t^n е идентична с личността, която е била деец или свидетел във време t^1 .

В случая с храбрия офицер, който е пленил вражеския флаг, ако той си спомня, че като момче е бил бит с пръчки в училище, то оттук той е идентичен с него. Също така, ако генералът си спомня, че е този офицер, който е пленил вражеския флаг, то той е идентичен с него. Но, разсъждава Рийд, ако генералът е идентичен с храбрия офицер, който пък е идентичен с момчето, то доколкото идентичността е транзитивна релация, от това следва, че генералът трябва да е идентичен с момчето.

От друга страна, съгласно теорията за паметта на Лок, ако личността във време t^n не си спомня събитието, което се е случило през време t^1 , то тя няма да е идентична на личността, която е била деец на събитието през време t^1 , т. е. ако генералът не си спомня момчето, което било наказано в училище, той няма да е идентичен с него. Оттук теорията на паметта допуска едновременното наличие на две контрадикторни разрешения: генералът е идентичен и не е идентичен с момчето, което е невъзможно, освен ако не се приеме, че съзнание и памет са един и същ феномен – нещо, срещу което Рийд възразява⁵. Рийд счита, че съзнанието и паметта са два различни феномена, между които Лок не прави ясно разграничение.

2. Следващата критика на Рийд спрямо теорията на паметта на Лок е че тя допуска идентичността да се състои в нещо, което няма продължително съществуване. Според Рийд, макар Лок да приема, че всяка идентичност, в това число и на личността, да изисква наличието на продължаващо във времето съществуване, както и че мисловните операции нямат продължаващо съществуване, едновременно с това Лок допуска дефиниране на персоналната идентичност именно чрез съзнателните преживявания на личността.

Идентичността, за Рийд, се предпоставя от разбирането ѝ като неразрушима продължителност на съществуване. Това, което престане да съществува не може да бъде същото като това, което след това ще започне да съществува⁶. Ето защо, тезата за наличието на предишно съществуване на нещо, т. е. нещо да има съществуване преди

5 Ibidem, p. 358.

6 Ibidem, p. 340.

съществуването му да започне, представлява противоречие. Оттук идентичността не може да се състои или пък да бъде определяна чрез болка, удоволствие, мисъл и изобщо всяка друга операция на съзнанието, тъй като тези те имат мимолетен характер. Рийд се аргументира, че болката, която човек е изпитал един ден не е същата болка, която е изпитана в друг ден, дори и да е подобна по вид и степен⁷./340/

Следователно, продължаващото непрекъснато съществуване се имплицира като необходима характеристика на идентичността, тъй като същинският въпрос какво е идентичност е въпросът какво остава неизменно през времето

Ето защо, според Рийд, личността не може да бъде дефинирана чрез понятия като памет и съзнание, тъй като те са мисловни операции и като такива нямат продължаващо във времето съществуване. Персоналната идентичност следователно имплицира продължаващото съществуване на едно неделимо нещо, което нарича самото себе си Аз. Каквото и да е това Аз, според Рийд, именно то е субектът, който мисли, чувства, действа, без самото то да е тъждествено на тези мисли, чувства и действия.

II. Понятието „персонална идентичност“ при Томас Рийд и релации на идентичност и подобие

За Рийд самото понятие за идентичност не подлежи на дефиниране. То може да бъде определено като релация само при условие, че предварително бъде зададено специфичното ѝ различие от останалите релации. Би могло да бъде прието, че различието е контрарна релация и в такъв случай подобие и липсата на подобие биха били друга двойка контрарни релации, които всеки човек лесно различава в своето разбиране за идентичност и различие⁸.

Както вече се посочи по-горе, личността не може да бъде изследвана с понятия за мисловни действия. Мисловните операции, макар и последователно извършвани, нямат продължаващо съществуване. От друга страна, мислещият субект има продължаващо съществуване и убеждение, че остава същият, въпреки че неговите мисли, преживявания, усещания се променят. Рийд счита понятието „персонална идентичност“ за неподлежащо на дефиниране, тъй като то не може да бъде обяснено с други понятия и изключва всякакви опити за редукидни определения.

От друга страна идентичността на личността, според Рийд, е единствената която е реална, която не търпи степени, при която не е възможно разделяне или присъединяване на части. Независимо от

7 Ibidem.

8 Ibidem, p. 339

това, дали има промяна в здравето или възрастта на човека, в неговото тяло или душевно състояние, той остава една и съща личност. Персоналната идентичност не е просто свършената идентичност, която е мярка за несвършенството на всичко останало, за Рийд тя е единствената идентичност, която е реална.

Проблемът, който той изтъква, обаче е, че идентичността е релация само по отношение на себе си. Има разликата в убеждението, което имаме по отношение на собствената си идентичност и на идентичността на останалите личности или неща. По отношение на собствената си идентичност, споменът представлява свидетелство за събитие на личността от първо лице и убеждението в него е отчетливо, непосредствено и винаги сигурно. Убеждението по отношение на идентичността на други личности или на техни минали състояния е от съвсем различен вид: се основава на убеждение, направено от личността в качеството ѝ на трето лице, при преценка на обстоятелства и извършване на сравнение, поради което това убеждение не представлява сигурно знание⁹. Дори и от удобство, според Рийд, в обикновения език да се определят нещата и другите личности като идентични, релацията по отношение на тях може да бъде само релация на подобие.

Ето защо, според Рийд, релацията идентичност е налице само по отношение на собствената идентичност, а по отношение на другите личности и неща може да има само релацията на подобие.

В обобщение Рийд заключава, че извън допускането на съществуването на неизменни и неразрушими субстанции няма други философски основания, които да гарантират идентичността на личността през времето.

9 Ibidem, p. 345.